INFLUENȚA LEGISLAȚIEI ELECTORALE ASUPRA COMPORTAMENTULUI ALEGĂTORILOR DIN BUCOVINA ÎN PERIOADA INTERBELICĂ*

RADU-FLORIAN BRUJA

The influence of the election law on the electoral behaviour of the Bukovina Romanians in the interwar period

(*Abstract*)

The interwar period represented for Bukovina the connection to the Romanian national state from administrative, economic and political point of view. The aim of this paper is to explore some aspects about political culture and electoral behaviour of Bukovina Romanians in interwar period. The first aim focused on electoral system and political life from Romania. The Bukovina Romanians were divided between the need of integrating much faster in the structures of the new national state and the desire to preserve a superior socio-economical statute, a consequence of the autonomy Bukovina had enjoyed within the Austro-Hungarian Empire. An important reform from the beginning of the interwar period was the election one.

The electoral behaviour of Bukovina is another particular aspect that shows the reaction of that area's population to the Romanian state. Electoral history of interwar Bukovina was divided in two distinct phases. Between 1919 and 1926 was introduces a different electoral system than the Old Kingdom or Transylvania. In general, the Bukovina electorate was more prepared for the democratic game than that in other regions. The vote cast by Bukovina inhabitants in favour of the party that organized the elections was highly influenced by political convictions and not by the elections subculture that characterized that era. Between 1926 and1937 following the legislative unification the distribution of parliamentarian mandates in Bukovina upon taking into account the number of inhabitants was equitable, but when compared to other Romanian regions it was unfair. The third aspect focused on several features of political life and electoral behaviour: electoral magnitude and threshold, oversize legislature, disproportional representation, government dowry and government bonus.

* Comunicare susținută în cadrul Conferinței științifice internaționale „Bucovina și bucovinenii în secolul al XX-lea. Istorie, politică și destin", organizată de Institutul „Bucovina" al Academiei Române, Rădăuți–Suceviţa, 6–7 noiembrie 2015.

Analele Bucovinei, **XXIII**, *1* (46), p. 79–91, Rădăuți–Bucureşti, 2016

BDD-A32801 © 2016 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-13 07:50:59 UTC)

It is not by accident that the Bukovina counties had a different elections-related behavior as against that of the majority of Romania. The reaction was as great, thus that the Bukovina electorate sought an alternative and reached intolerance and extremism. From here, the main anti-government or anti-system vote marked the elections history of interwar Bukovina.

Keywords: Bukovina, electoral law, ballot, political parties, the legislative unification.

Istoria Bucovinei a fost studiată în ultimele două decenii dintr-o multiplă perspectivă şi din optică interdisciplinară. În perioada interbelică, în schimb, istoria Bucovinei nu s-a bucurat de atenţia specialiştilor în toată complexitatea ei. Din perspectiva electorală şi a modului cum electoratul bucovinean şi sistemele electorale româneşti au influenţat viaţa politică a provinciei, studiile sunt parcimonioase. Cultura civică a electoratului, ansamblul electoralo-politic şi evoluţia forţelor politice româneşti în provincia din nordul ţării nu au fost atinse, decât parţial, de istoricii problemei. Prezentarea de faţă îşi propune să răspundă la câteva probleme referitoare la cultura politică şi comportamentul electoral ale românilor bucovineni în perioada interbelică. Principala problemă aduce în analiză modul cum sistemul electoral şi viaţa politică din România au influenţat comportamentul la urne al bucovinenilor.

Istoria electorală a Bucovinei interbelice se împarte în două etape distincte. Între anii 1919–1926, a funcţionat un sistem electoral diferit de al restului ţării, ceea ce a generat un vot specific în condiţiile dificile ale procesului de unificare a României Mari. Respectiv, între anii 1926–1937, Bucovina s-a contopit în legislaţia unificată, care a fost marcată de prima, majoritară.

Unirea Bucovinei cu România a afirmat şi câteva principii politice democratice, între care dreptul de vot universal şi libertatea alegerilor. Decretul de organizare a Bucovinei, din decembrie 1918, şi Decretul privitor la alegerile din Bucovina, din august 1919, scoteau în evidenţă faptul că în Bucovina existau diferenţe faţă de legislaţia din Vechiul Regat. Decretul-lege referitor la alegerile din Bucovina definea corpul electoral şi modalitatea de vot, devenit „universal, egal, direct şi secret”. Circumscripţiile pentru Adunarea Deputaţilor, respectiv pentru Senat, combinau scrutinul majoritar în provincie cu cel proporţional plurinominal, în oraşul Cernăuţi[1]. Decretul prevedea vârsta alegătorilor la 21 de ani pentru Cameră şi la 40 pentru Senat şi stabilea că Bucovina era reprezentată în Parlament prin 26 de deputaţi aleşi (unul la 30 000 de electori) şi 10 senatori aleşi (unul la 70 000), plus doi de drept (Mitropolitul Bucovinei şi unul dintre profesorii sau agregaţii titulari ai Universităţii din Cernăuţi). Decretul prevedea, totodată, cine

[1] Aici se alegeau încă trei deputaţi faţă de circumscripţia urbană, pe baza sistemului de reprezentare. Vezi Cristian Preda, *Influenţa sistemelor electorale asupra sistemului de partide în România interbelică*, în „Studia Politica. Revista Română de Ştiinţă Politică”, vol. II, nr. 1, martie 2002, Bucureşti, Editura Meridiane, p. 23.

BDD-A32801 © 2016 Institutul „Bucovina” al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-13 07:50:59 UTC)

era eligibil, cine avea indigenatul şi cazurile de indemnitate (mult mai numeroase decât în Vechiul Regat).

Şi modul de organizare a alegerilor era diferit în Bucovina faţă de Vechiul Regat. Birourile electorale judeţene erau coordonate de un Birou Electoral Central, care administra întocmirea listelor electorale, înregistrarea candidaturilor şi imprimarea buletinelor de vot. Birourile electorale de circumscripţie centralizau rezultatele şi repartizau mandatele. Circumscripţiile electorale erau stabilite de administraţia Bucovinei, iar secţiile de votare nu trebuiau să depăşească 5 000 de alegători. Candidaturile erau propuse de un minim de 50 de alegători pentru Cameră şi 25 pentru Senat, la Cernăuţi fiind depuse individual sau pe o listă nominală de maxim trei deputaţi.

O altă diferenţă o reprezenta procedura de vot. Fiecare candidat avea un buletin de vot propriu cu numele său. Alegătorul primea câte un exemplar din buletinul fiecărui candidat, intra în cabina de vot, alegea candidatul favorit, îl introducea într-un plic, pe care îl sigila şi îl introducea în urna de vot. Celelalte buletine era introduse într-o urnă „de izolare". Doar la Cernăuţi exista o listă, din care alegătorul ştergea numele candidaţilor, pe care nu voia să îi voteze. Birourile circumscripţiilor electorale adunau voturile şi stabilea câştigătorul, care trebuia să întrunească majoritate absolută (jumătate plus unu din voturile valabil exprimate). În cazul în care nimeni nu atingea majoritatea absolută, se ajungea la balotaj între primii doi clasaţi, votul reorganizându-se în termen de 10 zile. Candidaţii cu număr egal de voturi erau departajaţi prin tragere la sorţi[2].

Concluzia este că în Bucovina exista un scrutin majoritar în două tururi, în circumscripţii uninominale, cu excepţia oraşului Cernăuţi, unde funcţiona un sistem similar celui din Vechiul Regat. Avem de a face cu o combinaţie între sistemul majoritar uninominal sau plurinominal, în circumscripţiile cu număr mic de alegători, şi un scrutin proporţional la Cernăuţi, într-o circumscripţie cu mulţi alegători. Acest sistem era justificat de situaţia etno-demografică a Bucovinei, unde comunităţile etnice minoritare îşi puteau asigura o relativă reprezentare parlamentară. Din punct de vedere al numărului de locuitori, legislaţia din Bucovina nu era foarte diferită faţă de Vechiul Regat, dar sistemul majoritar a fost justificat de pecetea istoriei recente, din perioada apartenenţei la Austro-Ungaria. Asemănarea cu Transilvania vine din precizările decretelor-legi referitoare la Bucovina şi Transilvania şi nu din apartenenţa celor două la Austro-Ungaria. Deosebirile vin, însă, din tradiţia diferită de vot din Cisleithania faţă de Transleithania.

Faţă de legislaţia din Vechiul Regat, în Bucovina existau asemănări în ceea ce privea modalitatea de vot, reprezentarea electoratului, condiţiile eligibilităţii şi caracterul hibrid al alegerilor pentru Senat. Totodată, avem de a face cu deosebiri

[2] Cristian Ionescu, *Dezvoltarea constituţională a României. Acte şi documente 1791–1991*, Bucureşti, Editura Lumina Lex, 1998, p. 513–515.

BDD-A32801 © 2016 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-13 07:50:59 UTC)

în ceea ce privea definirea corpului electoral, incapacităţile şi indemnităţile, organizarea teritorială a votului, calculul rezultatelor, distribuirea mandatelor şi procedura de vot. Sistemul electoral din Vechiul Regat şi Bucovina era asemănător la nivelul Senatului, dar diferit la nivelul Camerei Deputaţilor. Acest sistem electoral, mixt din punct de vedere geografic, a determinat pentru perioada 1919–1922 un puternic caracter regional şi local al votului.

În prima perioadă, Bucovina a intrat într-un proces de unificare legislativă, început după 18 decembrie 1918. Regimul electoral al Bucovinei a fost precizat printr-un Decret-lege, din 24 august 1919, iar prima consultare a electoratului a avut loc între 4 şi 8 noiembrie 1919. Procesul de unificare politică a Bucovinei cu România s-a încheiat la 1 ianuarie 1920, deci la două luni după primul exerciţiu electoral, ceea ce ne duce la concluzia că intrarea bucovinenilor în primul Parlament al României întregite a precedat consacrarea juridică a statului unitar[3]. La nivel naţional, preşedinţii Consiliilor de Miniştri au acţionat în sensul unificării politico-administrative depline a ţării, optând pentru o puternică centralizare. Această opţiune a reprezentat o reală problemă pentru situaţia internă a provinciei. Cele două tendinţe care s-au manifestat – dorinţa de centralizare a Bucovinei, respectiv de descentralizare – au intrat într-un conflict care a marcat viaţa politică a Bucovinei. Măsurile de centralizare, dublate de proiectul mai larg de românizare a provinciilor nou alipite, au generat un curent opoziţionist, la care au aderat atât români, cât şi alte naţionalităţi.

Viaţa politică bucovineană a cunoscut mutaţii substanţiale după 1918, determinate de intenţia autorităţilor române de a încadra provincia în structura administrativă a României Mari. În primii ani, majoritatea populaţiei româneşti era simpatizanta Partidului Naţional Democrat al Unirii, principala forţă politică a românilor bucovineni. În aceşti ani, spectrul politic s-a diversificat, prin apariţia unor noi partide, venite din Vechiul Regat, între care Partidul Poporului a fost cel mai important. Localismul electoral s-a afirmat din plin în întreaga perioadă interbelică, depăşind reforma electorală din 1926, dar bazele sale au fost puse de scrutinele din 1919, 1920 şi 1922, când au fost construite primele mecanisme ale alegerilor, diferite în Bucovina de restul ţării. Astfel, românii bucovineni s-au împărţit între nevoia de a se integra cât mai rapid în structurile noului stat naţional şi dorinţa de conservare a unui statut social-economic superior, consecinţă a autonomiei de care Bucovina s-a bucurat în cadrul Austro-Ungariei.

Bucovina a avut de la început un comportament politic diferit de cel al Vechiului Regat. Situaţia specială a provinciei, caracterul multietnic şi multiconfesional, complexul provincialismului, dar şi poziţia autorităţilor centrale au înăsprit sentimentele faţă noua realitate politică. De asemenea, foarte mulţi au fost dezamăgiţi de situaţia lor în cadrul României Mari şi de dificilul proces de unificare administrativă a provinciilor în proiectul naţional al statului român. Din

[3] Cristian Preda, *op. cit.*, p.18.

BDD-A32801 © 2016 Institutul „Bucovina” al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-13 07:50:59 UTC)

punct de vedere politic, nemulţumirile proveneau din dezinteresul bucovinenilor faţă de lupta partidelor politice din Vechiul Regat, dar şi din faptul că mulţi funcţionari au fost numiţi de la centru şi că bucovinenii nu erau reprezentaţi corect în Parlamentul de la Bucureşti. Preţul Unirii de la 1918 a constat şi în intrarea în statul român a unei populaţii rurale româneşti mai puţin conştientă politic, dublată de o populaţie urbană, minoritară, puternică economic, dar rezervată faţă de intenţiile statului român. Totuşi, în Bucovina, datorită gradului ridicat de democratizare a părţii austriece a Imperiului bicefal, populaţia avea un grad de conştiinţă naţională şi civică mai ridicat decât în alte provincii. Un analist al epocii era de părere că schimbările politice survenite la sfârşitul Primului Război Mondial au adus „certificate de democraţie unor oameni care n-aveau habar ce înseamnă democraţie şi unor conducători care nu aveau nici o intenţie de a impune principiile democratice”[4].

Nemulţumirile bucovinenilor au fost amplificate şi de numirea Ministrului Bucovinei de către reprezentanţii „dictaturii militare” a României, cum era etichetată guvernarea lui Alexandru Averescu. Imaginea „regăţeanului”, locuitor al Vechiului Regat era negativă, fiind asociată cu fenomene precum corupţia, politicianismul demagogic, „balcanismul” şi „levantinismul”. La această stare de fapt s-a adăugat un naiv sentiment de superioritate al bucovinenilor, provenit din mentalul apartenenţei la civilizaţia Europei Centrale sub Austria[5]. Sextil Puşcariu, fost profesor universitar la Cernăuţi, era de părere că politicienii din provincii unite cu România nu trebuie să se implice în luptele dintre partidele din Vechiul Regat, care trebuiau să dispară. Abia apoi, opina Puşcariu, venea rândul bucovinenilor şi ardelenilor să împrospăteze viaţa politică românească[6].

Legea pentru unificarea administrativă a României, din 1925, a completat legislaţia electorală. Unificarea legislaţiei electorale s-a făcut prin Legea electorală din martie 1926, care se afla în acord cu textul fundamental, adoptat în 1923. Modalităţile votului rămâneau aceleaşi, dar tipul de scrutin se modifica. Meritul legii consta în faptul că instituia un regim unic pentru întreaga ţară. Noua legislaţie electorală a avut o viaţă mai lungă, pe baza ei organizându-se şapte scrutine. Dar legea a fost aspru criticată prin introducerea unui element preluat din Legea electorală italiană, care stipula acordarea a două treimi din mandate listei care obţinea 40% din voturile exprimate. Astfel, dispărea principiul proporţionalităţii voturilor, ca şi egalitatea acestora. Legea nu stabilea o proporţie egală între numărul populaţiei pe judeţe şi numărul parlamentarilor aleşi în fiecare unitate

[4] Max I. Dimont, *Evreii, Dumnezeu şi Istoria*, Bucureşti, Editura Hasefer, 1997, p. 39.

[5] Daniel Hrenciuc, *Continuitate şi schimbare: integrarea minorităţilor naţionale din Bucovina istorică în Regatul României Mari (1918–1940),* vol. I *Perspectiva naţional-liberală (1918–1928)*, Rădăuţi, Editura Septentrion, 2005, p. 64–65.

[6] I. Ciupercă, *Opoziţie şi putere în România anilor 1922–1928*, Iaşi, Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza”, 1994, p. 34.

BDD-A32801 © 2016 Institutul „Bucovina” al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-13 07:50:59 UTC)

administrativă[7]. Noua Lege electorală amenda principiul reprezentativităţii proporţionale şi introducea sistemul primei electorale. Cum în România interbelică guvernul organiza alegerile, partidul care îl reprezenta reuşea astfel o victorie confortabilă. În urma unificării legislative, Bucovina a primit 18 mandate pentru deputaţi şi şapte pentru Senat, ceea ce reprezenta o distribuţie a mandatelor de 4,65%. Acest procent clasa Bucovina pe penultimul loc, mult sub media care a consacrat o supradimensionare a legislativului faţă de populaţia ţării. Deci distribuirea mandatelor de parlamentari din Bucovina, raportată la numărul de locuitori, era relativ echitabilă, dar, prin comparaţie cu alte regiuni ale ţării, era inechitabilă[8].

Legea electorală şi practica politică au generat unele caracteristici ale sistemului politic românesc, care au marcat deceniile interbelice. Defectele de construcţie ale sistemului electoral şi practica politică au generat un vot care şi-a pus amprenta asupra democraţiei româneşti. Bucovina, însă, nu se înscrie în media ţării la niciunul din aceste componente. De exemplu, scăderea constantă a numărului de voturi anulate arată, teoretic, o maturizare a corpului electoral şi o creştere a competenţei electorale. În schimb, asistăm la o scădere a prezenţei la vot. Bucovina este provincia cu cele mai puţine buletine de vot anulate. Dar acest indicator a fluctuat în perioada interbelică şi nu a scăzut în Bucovina. De exemplu, la alegerile din 1919, 7,83% din voturi exprimate de bucovineni au fost anulate, faţă de 37,69% în Vechiul Regat. Un an mai târziu, bucovinenii au anulat doar 2,65% din voturi, în vreme ce regăţenii 8,95%. În 1922, procentul buletinelor de vot anulate a scăzut în Vechiul Regat la 3,57%, Bucovina înregistrând cel mai mic procent interbelic, de 1,30% (ceea ce însemna că doar 1 653 de buletine de vot au fost anulate)[9]. În 1937, însă, procentul voturilor invalidate pe ţară a ajuns la 3%, în vreme ce în Bucovina crescuse la 1,48%[10].

Un alt indicator electoral arată diferenţa dintre alegătorii din Bucovina şi restul ţării: magnitudinea circumscripţiei. Este vorba de numărul candidaţilor aleşi într-o circumscripţie, care influenţează numărul de partide şi proporţionalitatea sistemului electoral. În fapt, în sistemele majoritare, creşterea magnitudinii avantajează partidele mari, în vreme ce votul proporţional creează condiţii favorabile şi pentru partide mai mici. În prima perioadă (scrutinele din 1919, 1920 şi 1922), magnitudinea în Bucovina este 1 (cel care obţine cele mai multe voturi), în vreme ce votul proporţional din Vechiul Regat impune o magnitudine de 5 până la 7. În a doua perioadă, legiuitorul a încercat să adopte un sistem care să apropie valorile de scrutinul proporţional din Vechiul Regat. Repartizarea mandatelor pe

[7] Cristian Preda, *op. cit.*, p. 32–33.

[8] *Ibidem*, vezi Tabelul b, Anexa 2, p. 52.

[9] Marcel Ivan, *Evoluţia partidelor noastre politice în cifre şi grafice, 1919–1932. Studiu comparativ al rezultatelor oficiale ale alegerilor pentru Camera Deputaţilor din anii 1919–1932*, Sibiu, Editura Krafft & Drotleff, 1932, tabloul III, p. 28.

[10] Cristian Preda, *op. cit.*, Tabelul d, Anexa 4, p. 57.

BDD-A32801 © 2016 Institutul „Bucovina” al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-13 07:50:59 UTC)

ţară a generat o magnitudine mai mare, ceea ce a făcut ca în Bucovina pragul electoral să-l depăşească cu patru procente pe cel explicit, de 2%, fixat de legiuitor[11]. Rezultatul a fost că electoratul bucovinean şi-a disipat voturile pentru partide mici, care nu ar fi prins nici un mandat în sistemul electoral majoritar.

O altă anomalie o reprezintă supradimensionarea legislativului. După o schemă clasică, se consideră că numărul de mandate parlamentare ar trebui să fie egal cu rădăcina cubică a populaţiei. Deci la o populaţie de 15,5 milioane de locuitori, în 1920, numărul parlamentarilor ar fi trebuit să fie de 249, respectiv, în 1930, la 18 milioane – de 263. Cei 369 de parlamentari din 1920 şi 1922, respectiv cei 387 de parlamentari din legislativele dintre 1926 şi 1937, indică o evidentă supradimensionare a legislativului. Această supradimensionare se datorează faptului că legiuitorul nu a avut în vedere o dimensiune optimă a Parlamentului, ci o repartizare cât mai corectă a provinciilor istorice în forul parlamentar. Dar realitatea a fost inversă pentru Bucovina. Între 1919 şi 1922, Bucovina a avut repartizate 26 de mandate, iar între 1926 şi 1937 doar 18 mandate, ceea ce arăta că la o populaţie de 4,73% erau repartizate 4,65% din mandate. Favorizate au fost Moldova, Oltenia şi Transilvania[12]. De aici rezultă alte discrepanţe electorale.

Impactul pe care sistemul electoral l-a avut, prin alegeri, asupra sistemului de partide a avut doi indicatori principali: numărul efectiv de partide care înaintau liste în Bucovina şi disproporţionalitatea legislativă. În prima perioadă, a regimului de vot mixt, scrutinul majoritar a impus domnia unui singur partid, cu o disproporţionalitate legislativă mică, caracteristică pentru votul majoritar. Primele alegeri au avut loc în Bucovina conform Decretului-lege din 24 august 1919, considerat „momentul zero al vieţii politice interbelice”[13]. În condiţiile în care partidele politice din Vechiul Regat nu şi-au organizat structuri politice locale, alegerile au dat câştig de cauză principalei forţe politice locale, Partidul Naţional Democrat al Unirii. Bucovina a trimis în Parlamentul de la Bucureşti nu mai puţin de 26 de deputaţi, din care 20 ai P.D.U.[14] Dacă în 1919 spectrul vieţii politice era relativ polarizat, după penetrarea provinciei de către adepţii partidelor politice din Vechiul Regat, au apărut curente, structuri, filiale şi apoi chiar organizaţii de partid puternice, cu orientări politice diferite. Cea mai puternică organizaţie politică locală a rămas Partidul Democrat al Unirii, condus de Ion Nistor. Adversarii lor, conduşi de Iancu Flondor, au format curentul „administraţiei ţării” şi susţineau nevoia formării unui stat descentralizat. Acest conflict, cunoscut în epocă sub numele de „criza bucovineană”, a fost momentul de început al luptei politice din Bucovina interbelică. Faţă de cele două curente s-au grupat şi aranjat politicienii

[11] *Ibidem*, p. 36.
[12] *Ibidem*, Anexa 6 b, p. 59.
[13] Cornel Micu, *Centru şi periferie în procesele electorale româneşti. Studiu de caz – Judeţul Brăila, 1919–1922*, în „*Elite parlamentare şi dinamică electorală în România, 1919–1937*”, coord. Florin Müller, Bucureşti, Editura Universităţii, 2009, p. 38.
[14] *Ibidem*, Anexa 2, p. 67–69.

BDD-A32801 © 2016 Institutul „Bucovina” al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-13 07:50:59 UTC)

vremii, apărând sau luptând împotriva politicii guvernelor centrale. Tabloul politic, însă, a fost complicat de apariţia în Bucovina a primelor organizaţii ale partidelor româneşti, care au căutat să atragă electoratul pentru proiectele politice proprii. O formaţiune politică importantă, care şi-a înfiinţat repede o filială la Cernăuţi, a fost Partidul Poporului. Organizaţia s-a coagulat în jurul unor personalităţi locale plecate din rândurile taberei lui Iancu Flondor. Prezenţa lui Alexandru Vaida Voevod în Bucovina, ca şef al organizaţiei locale, a dus la demararea negocierilor de fuziune cu ţărăniştii, în plan local[15]. Dacă în 1919, în Bucovina, scrutinul impunea domnia unui singur partid, în 1920 situaţia se schimbă printr-o diversificare semnificativă, care tinde să aloce voturi tuturor partidelor care au participat la alegeri cu un an în urmă. În mai 1920, a avut loc al doilea scrutin. Tot adepţii lui Nistor s-au regăsit pe liste, în întreaga Bucovină. Pe fondul retragerii Partidului Democrat al Unirii, asistăm la creşterea procentelor obţinute de Partidul Socialist, în 1920, care obţinea patru din cele 17 mandate ale provinciei. Partidul Poporului a câştigat alte şapte, minorităţile ucraineană şi germană asigurându-şi câte un loc în Parlament.

În schimb, monopartidismul revine în 1922. În martie 1922, a avut loc ultimul scrutin după legea electorală mixtă. Partidul Democrat al Unirii a participat pentru ultima dată la alegeri, obţinând 16 mandate. Organele locale ale judeţului Rădăuţi anunţau la Bucureşti că „reuşita guvernului e aici asigurată”[16]. Alegerile din 1922 au consemnat eşecul Partidului Poporului, care nu a obţinut nici un mandat, şi reculul Partidului Socialist, care a obţinut doar unul singur. Astfel, „variaţia cea mai mare la nivelul numărului efectiv de partide caracterizează Bucovina, care are, însă, şi indicele mediu de disproporţionalitate cel mai mic”[17]. După 1920, Partidul Naţional Liberal a fost din ce în ce mai prezent în Bucovina. O contribuţie importantă la constituirea organizaţiei liberale bucovinene a avut-o Ion Nistor, care a trecut la P.N.L. şi a devenit ministru în cabinetul Brătianu. Ruptura Partidului Democrat al Unirii, trecerea grupării lui Ion Nistor la Partidul Naţional Liberal şi politica autoritară a acestuia faţă de tendinţele autonome ale Bucovinei au îndreptat electoratul din regiune spre o alternativă.

Evoluţia vieţii politice româneşti în a doua jumătate a anilor ’20 a dus la creşterea capitalului de imagine al opoziţiei din jurul naţional-ţărăniştilor. Venirea la putere a Partidului Naţional Ţărănesc nu a schimbat situaţia. Alegătorii din Bucovina s-au lăsat antrenaţi în lupta politică de activiştii grupărilor de dreapta şi s-au poziţionat, de multe ori, în funcţie de lupta dintre naţional-ţărănişti şi liberali. Astfel, ei s-au regăsit pe poziţii critice faţă de guvernare, indiferent care din cele

[15] Radu Florian Bruja, *Extrema dreaptă în Bucovina*, Târgovişte, Editura Cetatea de Scaun, 2012, p. 34.

[16] S. Cutişteanu, Gh. I. Ioniţă, *Electoratul din România în anii interbelici (Mişcarea muncitorească şi democratică în viaţa electorală din România interbelică)*, Cluj Napoca, Editura Dacia, 1981, p. 42.

[17] Cristian Preda, *op. cit.*, p. 40.

BDD-A32801 © 2016 Institutul „Bucovina” al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-13 07:50:59 UTC)

două partide o asigura. Între 1926 şi 1937 este introdus un sistem proporţional asemănător celui din Vechiul Regat, care urmărea să asigure guvernului o bază parlamentară sigură, după un sistem de tip „un partid şi jumătate”. În acelaşi timp, disproporţionalitatea a crescut la nivelul Vechiului Regat odată cu creşterea numărului de partide până la de două ori faţă de perioada anterioară, dar scade sensibil în Bucovina. Astfel, votul se disipează către mai multe partide, fără valori semnificative în primii ani. Această scădere se datorează reacţiei la sistemul primei electorale majoritare.

În deceniul al treilea al secolului al XX-lea, au apărut în Bucovina şi primele nuclee politice de stânga. Partidul Social Democrat a avut o organizaţie puternică la Cernăuţi, care a dat aproape în toate legislaturile un deputat. Capitala Bucovinei era al treilea centru urban din ţară şi avea o muncitorime mai importantă decât celelalte judeţe din Bucovina. De asemenea, prezenţa masivă a minoritarilor, în special a evreilor, a permis unor politicieni socialişti să speculeze cu succes potenţialul electoral al judeţului Cernăuţi. Nu întâmplător, socialiştii s-au plasat pe poziţii autonomiste, criticând politica centralizatoare a Bucureştilor, de deznaţionalizare a minorităţilor din România. Titulatura de social-democraţie a fost impusă în numele partidului şi la sugestia bucovinenilor, care, sub influenţa social-democraţiei germane, au respins formula socialismului[18].

Instabilitatea guvernamentală şi zestrea electorală au influenţat, la rândul lor, votul bucovinenilor. Definită ca un factor al popularităţii guvernelor, zestrea guvernamentală a fost un element cheie al evoluţiei politice şi electorale a partidelor care s-au succedat la conducerea executivului. Zestrea, calculată ca diferenţă dintre voturile obţinute de un partid care organiza alegerile şi voturile pe care le obţinea când se afla în opoziţie, defineşte lipsa de maturitate politică şi civică a electoratului şi este diferită de la o provincie istorică la alta. Acest indicator electoral a evoluat în timp, sau, mai curând, a involuat, între 1919 şi 1937, odată cu maturizarea relativă a electoratului şi creşterea numărului partidelor intrate în Parlament. Victoria zdrobitoare a guvernului a marcat influenţarea decisivă a electoratului de către partidul aflat la putere. Fabricarea unei majorităţi electorale artificiale a devenit singura preocupare a guvernanţilor, ceea ce a creat un sentiment de respingere a sistemului de către bucovineni. Măsurile autoritare luate de guvern au anulat înclinaţiile democratice ale unui segment important al populaţiei şi au dus la pierderea încrederii în valorile democraţiei. Reacţia a fost pe măsură: electoratul bucovinean, în căutarea unei alternative, a căzut în intoleranţă şi extremism. De aici, votul preponderent anti-guvern şi anti-sistem, care a marcat istoria electorală a Bucovinei interbelice[19].

[18] Ioan Căpreanu, *Istoria partidelor politice româneşti (De la 1859–2002)*, Iaşi, Editura Tipo Moldova, 2002, p. 200.

[19] Sorin Radu, *Electoratul din România în anii democraţiei parlamentare (1919–1937)*, Iaşi, Editura Institutul European, 2004, p. 126–127.

BDD-A32801 © 2016 Institutul „Bucovina” al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-13 07:50:59 UTC)

Efectul a fost dezastruos pentru Bucovina, deoarece provincia avea puţini parlamentari în partidul majoritar, aflat la putere, şi mulţi în opoziţie. Numărul mare de ne-bucovineni, care au primit sinecuri importante în provincie, este alt efect al acestei situaţii. Entuziasmul Unirii a dispărut şi a fost înlocuit de dezamăgirea unificării administrative, de orgoliile locale rănite, de pierderea unui statut privilegiat pentru provincia din nordul ţării, cât şi de naşterea unei anumite nostalgii a corectitudinii regimului austriac. Intelectualitatea bucovineană a fost prima care a criticat tarele sistemului politic interbelic românesc, moravurile politicienilor de la Bucureşti şi corupţia administrativă. Frustrările bucovinenilor veneau şi dintr-un complex provincial, superioritatea şi aroganţa cu care erau trataţi de factorii de decizie de la Bucureşti sporind aceste sentimente. Pe parcursul anilor, aceste probleme s-au adâncit. Şomajul intelectual în creştere în anii interbelici, mai ales în contextul lipsei locurilor de muncă în domeniile de stat, a făcut ca, în a doua parte a deceniului patru, pătura enormă de tineri cu studii să caute soluţii înspre latura extremă a vieţii politice româneşti. Dorinţa guvernării centrale de a limita spaţiul de manevră al politicienilor locali şi al tendinţelor autonomiste se explica prin nevoia unei centralizări, care să răspundă conservării unităţii unei ţări proaspăt întregite. Sistemul s-a modificat treptat, pentru a ajunge la finalul perioadei analizate, în 1937, la un parlament multipartid, fără unul dominant. Cu alte cuvinte, creşterea maturităţii electoratului şi atingerea unui prag democratic eficient a fost contemporană cu prăbuşirea democraţiei parlamentare. Traian Chelaru nota că „la noi în ţară putreziciunea e la culme. Camarila diabolică, guverne neputincioase, defraudatori de milioane, injustiţie, deznădejde, resemnare, indiferenţă, preacurvie, trădare, ignoranţă şi toată lepra sufletească! În iad nu e mai rău. Unde vom ajunge? Ce se va alege de bietul nostru popor?”[20]. Aceasta a fost mentalitatea care a marcat decisiv comportamentul electoratului bucovinean faţă de guvernele centrale.

Votul anti-guvern, urmat de cel anti-sistem, a caracterizat Bucovina în anii ’30. Cernăuţi, Câmpulung, Suceava au dat voturi, mai întâi L.A.N.C., apoi Mişcării Legionare. La Câmpulung, în 1932, 12% s-au dus la legionari şi 16% la socialişti. La Cernăuţi, în 1932, P.S.D. a obţinut 14,5%, pentru ca, un an mai târziu, L.A.N.C. să obţină 16,5%. În 1933, şi alegătorii din Storojineţ i-au acordat 14,3% din încrederea lor, în timp ce la Suceava cuziştii au depăşit 24%[21]. În schimb, la Rădăuţi, succesul extremei drepte a fost facilitat, crede Stelu Şerban, de suportul electoral obţinut de Partidul Evreiesc. Influenţa minorităţilor şi a curentelor extremiste au clasat Bucovina doar pe locul al treilea, cu un procent de doar 13% în ceea ce priveşte zestrea guvernamentală. Vorbind de cultura politică a politicienilor vremii, Stelu Şerban identifică o serie de trăsături comune, între care retorismul,

[20] Mircea A. Diaconu, *Mişcarea „Iconar”. Literatură şi politică în Bucovina anilor ’30*, Iaşi, Editura Timpul, Colecţia „Enciclopedia Bucovinei în studii şi monografii” (6), 1999, p.17.

[21] Stelu Şerban, *Elite, partide şi spectru politic în România interbelică*, Bucureşti, Editura Paideia, 2006, Tabelul 10, p. 105–107.

BDD-A32801 © 2016 Institutul „Bucovina” al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-13 07:50:59 UTC)

abordarea superficială a conţinuturilor, personalizarea valorilor sau fragmentarea culturii clasei politice, ceea ce, concluziona el, reprezenta o subcultură politică[22].

Exemplificăm analiza noastră prin ineditele rezultate ale exerciţiului electoral final din decembrie 1937. În judeţele Bucovinei, care au dat constant un vot anti-putere, Partidul Naţional Ţărănesc a primit peste 25% din voturile exprimate, fiind peste media ţării, dar tot în urma partidului de guvernare. Partidele mici nu au avut rezultate pe măsura aşteptărilor. P.N.L. – Gh. Brătianu a înregistrat un regres, Partidul Ţărănesc Radical a reuşit să obţină doar voturile liderului, al cărui rol de locomotivă l-a adus în Parlament. Partidele Agrar, Poporului, Social-Democrat sau ale minorităţilor nu au prins pragul electoral. Alegerile din 1937 au consemnat şi cel mai mic procent al participării la vot, doar 66,1%, în condiţiile în care participarea la vot era obligatorie. Obligativitatea votării era stipulată prin legea electorală, iar absenţa, nemotivată, era sancţionată cu amenzi ridicate. Alegerile din decembrie 1937 au consemnat un fapt inedit: nici un partid politic nu a reuşit să prindă prima electorală. Opoziţia unită a obţinut 45,13%, devansând partidul care a organizat alegerile. Mişcarea Legionară a reuşit să atragă voturi de la toate partidele. Partidul Liberal nu a reuşit să repete performanţele electorale din scrutinele precedente, iar naţional-ţărăniştii au înregistrat, la rândul lor, un recul faţă de anii anteriori. Pe de altă parte, extrema dreaptă nu a atins decât un scor electoral modest, cele 15,5% luate de legionari fiind mult sub prima electorală a învingătorului. Acest fapt dovedeşte că societatea românească a anului 1937 păstra încă valorile democratice şi nu dorea un regim dictatorial, fie el întruchipat şi de mesianica Mişcare Legionară. Faţă de precedentele alegeri se constată şi o polarizare a vieţii politice, primele trei partide obţinând 71,9% din opţiuni[23].

Din analiza prezentată se pot trage câteva concluzii. Acestea trebuie avute în vedere doar ţinând seama de cele două regimuri electorale. În prima perioadă, s-a încercat introducerea unui sistem reformator, care să adapteze la legislaţia românească un sistem electoral european, ţinând cont de tradiţiile din provinciile provenite din fosta Austro-Ungarie. Acest sistem nu a reformat legislaţia românească în spiritul european dorit de iniţiatorii săi. Două cauze au anunţat eşecul sistemului reformator. Combinaţia de scrutin majoritar din Bucovina cu cel de scrutin proporţional din Vechiul Regat a dus la separarea geografică a unei regiuni, pe care diriguitorii de la Bucureşti ar fi dorit să o integreze cât mai repede în structurile statului naţional unitar. Nici calculul politic al legiuitorului nu a dat rezultate decât parţial. Partidele din Vechiul Regat nu au obţinut în Bucovina rezultatele electorale aşteptate în anii 1919 şi 1922. Sistemul electoral mixt a

[22] *Ibidem*, p. 158.

[23] Florin Müller, *Alegerile parlamentare din decembrie 1937, un test al democraţiei româneşti*, în Mioara Anton, Florin Anghel, Cosmin Popa (coordonatori), *Hegemoniile trecutului. Evoluţii româneşti şi europene. Profesorului Ioan Chiper la 70 de ani*, Bucureşti, Editura Curtea Veche, 2006, p. 136.

BDD-A32801 © 2016 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-13 07:50:59 UTC)

generat regionalism şi localism. Reacţia electoratului din Bucovina faţă de politicile guvernelor de la Bucureşti a dus la apariţia unui vot anti-guvern.

Sistemul unitar, uzitat din 1926, nu a schimbat situaţia. Cu ajutorul primei electorale se dorea construirea unui sistem proporţional, care să aducă un rezultat majoritar partidului care organiza alegerile. Reacţia a devenit şi mai radicală, odată cu dezamăgirea provocată de instabilitatea guvernamentală şi, mai ales, după crudele realităţi ale crizei economice. Respingerea democraţiei mimate a fost dată de generaţia de alegători tineri, cu studii superioare, care au optat pentru atitudine marcată de antipozitivism şi pentru partidele ordinii[24]. Astfel, cele mai importante procente de alegători, care au dat un vot anti-sistem, se găsesc în Bucovina. Interesantă este şi poziţia lui Sorin Alexandrescu, care a făcut o subtilă observaţie. El a ajuns la concluzia că guvernarea liberală din anii ’20 a generat „un curent resentimentar antiliberal”, în timp ce erodarea naţional-ţărăniştilor, după guvernările din anii crizei economice, a creat „un curent resentimentar antidemocratic”[25]. Irina Livezeanu era de părere că „noua generaţie” a reprezentat „embrionul unei societăţi civile urbane”, în care elementul românesc a venit din mediul rural cu concepţii tradiţionale pro-româneşti şi, şcolit în universităţile ţării, a furnizat cadrele partidelor de dreapta[26]. Un lider al extremei drepte din Bucovina, profesorul universitar şi sociologul Traian Brăileanu, a criticat sistemul electoral românesc, fiind un adversar al regimului democratic, aşa cum funcţiona el în România. El se arăta sceptic în ceea ce privea cultura politică a electoratului din ţară, când argumenta că „prin regimul partidelor politice, zis şi parlamentar, întemeiat pe votul universal, s-au deschis toate conflictele posibile între diferitele sisteme sociale prinse în sistemul politic”[27].

Judeţele Bucovinei au avut un comportament electoral diferit de majoritatea ţării. Cu un electorat diferenţiat, judeţele Cernăuţi, Câmpulung, Rădăuţi, Storojineţ şi Suceava s-au înscris în linia votului anti-putere şi chiar anti-sistem, în perioada interbelică. S-a spus că electoratul bucovinean era mai pregătit pentru jocul democratic decât în alte părţi. Relativa civilizare, urbanizare şi industrializare a provinciei au făcut ca votul să se orienteze în funcţie de programul partidelor. Votul acordat de bucovineni partidului care organiza alegerile era influenţat de convingeri politice şi nu de subcultura electorală, care a caracterizat epoca. Judeţele locuite cu o populaţie rurală rezidentă în sate mari, ca în Rădăuţi sau Suceava, cu grad relativ ridicat de alfabetizare, votau constant împotriva sistemului

[24] Dragoş Sdrobiş, *Limitele meritocraţiei într-o societate agrară. Şomaj intelectual şi radicalizare politică a tineretului în România interbelică*, Iaşi, Editura Polirom, 2015, p. 185.

[25] Sorin Alexandrescu, *Paradoxul român*, Bucureşti, Editura Univers, 1998, p. 194.

[26] Irina Livezeanu, *Cultură şi naţionalism în România Mare 1918–1930*, Bucureşti, Editura Humanitas, 1998, p. 351; vezi şi Leon Volovici, *Ideologia naţionalistă şi „problema evreiască”. Eseu despre formele antisemitismului intelectual în România anilor ’30*, Bucureşti, Editura Humanitas, 1995, p. 65–66.

[27] Apud Sorin Radu, *Modernizarea sistemului electoral din România (1866–1937)*, Iaşi, Editura Institutul European, 2005, p. 535.

BDD-A32801 © 2016 Institutul „Bucovina” al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-13 07:50:59 UTC)

politic reprezentat de modelul promovat de elita din Bucureşti. Acest electorat a avut un comportament specific în faţa urnelor. Componenta importantă minoritară din aceste judeţe, cum era cazul judeţului Storojineţ, a diversificat votul, germanii, ucrainenii şi polonezii având proprii lor candidaţi. De asemenea, s-a constatat o puternică tendinţă socialistă în exprimarea dezideratelor politice ale electoratului, datorat respingerii partidelor de guvernare, nu unui conflict de clasă. Astfel, partidul care a organizat alegerile a primit în Bucovina procente electorale sub media ţării. Principalul partid de opoziţie depăşea, însă, media ţării. Multe voturi au mers la partidele care contestau sistemul politic, mai ales după dezamăgirea provocată de Partidul Democrat al Unirii, semnificativ fiind procentul electoral obţinut de Liga Apărării Naţional-Creştine. În patru din cinci judeţe din Bucovina, votul pentru extrema dreaptă, constant în anii ’30, a venit ca o reacţie la înclinaţiile social-democrate ale unei părţi a electoratului. Semnificativă a fost şi orientarea electoratului evreiesc din regiune, situaţie întâlnită la Rădăuţi, spre exemplu. Caracteristic pentru Bucovina este şi votul dat pentru alte partide decât cele de la guvernare, între care Partidul Ţărănesc Radical, Partidul Evreiesc, Partidul Social Democrat şi L.A.N.C. Aceste rezultate electorale nu se datorează unei pregătiri ideologice a alegătorilor, ci dorinţei acestora de a căuta alternative politice. Concluzionând, putem spune că nu regele Carol al II-lea este singurul vinovat de prăbuşirea democraţiei în România, ci că metehnele persistente ale sistemului electoral au fost, de asemenea, factori care au făcut ca democraţia interbelică să se sinucidă.

BDD-A32801 © 2016 Institutul „Bucovina” al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-13 07:50:59 UTC)